

Toplum ve Toplumsal Yapı

3

Amaçlarımız

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- 👁️ *toplum kavramını; onu oluşturan koşulları dikkate alarak tanımlayacak,*
- 👁️ *toplumsal yapı ve bu yapıyı oluşturan parçalar olan kültür, toplumsal sınıf, statü, rol, kurum ve grupları açıklayacak,*
- 👁️ *insanoğlunun tarihi gelişimiyle oluşan toplum türlerinin temel özelliklerini açıklayarak tartışabileceksiniz.*

Bir Alman turist olan Helmut Simon, 1991'de İtalya sınırına yakın olan Güneybatı Avusturya Bölgesi'nin geniş buzullarında yaptığı bir yürüyüş sırasında, bu yüzyılın bilimsel keşiflerinden birini yaptı. Simon, eriyen buzulların arasından ortaya çıkmış tanıdık bir şekille karşılaştığında, başta bunun bir oyuncak bebek kafası olduğunu düşündü. Sonradan farkına vardı ki, bu bir oyuncak bebek kafası değil, bir insan kafatasıydı. Bu kafatası, bundan yaklaşık 5 300 yıl yani Büyük Mısır Piramitleri'nin inşa edilmesinden önce ölen ve insan türünün bozulmamış olarak bulunan en eski üyesi olan Buzul adama aitti.

Dünyanın farklı yerlerindeki birçok uzman, bu olay üzerine kısa sürede heyecanlı tartışmalara başladılar. Buzul adamın öldüğünde yaklaşık otuz yaşlarında 160 cm boyunda ve 50 kg ağırlığında bir erkek olduğunu tahmin ettiler. Buzul adam baharda Alp'lerde sürüsünü daha yükseklere çıkaran bir çobandı.

Bilim adamları çıkan soğuk bir fırtına sonucu buzul adamın dağın sırtında sığındığı yorumunu yaptılar. Yaşadığı büyük sıkıntı sonunda biraz uzanmış ve uykusu gelmişti, bu arada sıcaklık düşmeye devam ediyordu. Buzul adam, acı çekmeksizin donarak ölmüştü. Üst üste yağan karlar ve buzlar, buzul adamın vücudunu tamamen kaplamıştı. Böylece, buzul adamın bedeni -6 °C'de 53 yüzyıl boyunca hiç bozulmadan günümüze dek ulaşabilmişti.

Buzulların erimesi ve dağlarda yürüyüş yapan dikkatli bir dağcının şans eseri buzul adama rastlaması, buzul adamın keşfedilmesine yol açmıştı. Buzul adamın giysilerini inceleyen bilim adamları, bu "mağara adamı"nın içinde yaşadığı toplumun ne kadar gelişmiş olduğunu gördüklerinde hayrete düşmüşlerdi. Buzul adamın saçları gayet düzgün bir biçimde taranmıştı, vücudunun birçok yerinde yaşadığı toplumdaki konumunu sembolize ettiği düşünülen dögmeler bulunmaktaydı. Gayet ustalıkla dikilmiş bir ceket giymişti. Ceketinin üzerinde ise dış etkenlerden daha fazla koruma sağlayan ve otlardan örülmüş bir pelerin vardı. Ayakkabıları da yine deriden yapılmış, ayrıca rahatlık ve sıcaklık sağlaması amacıyla da otlarla doldurulmuştu. Buzul adamın yanında bir balta, tahta saplı bir bıçak ve çakmaktaşı uçlu tüylü okları atmaya yarayan bir yay bulunmuştu. Yine sırtında taşıdığı basit sırt çantasının içinden, yardımcı bazı aletler ve kişisel eşyalar çıkmıştı.

Kaynak: MACIONIS, John J. and Ken PLUMMER, Sociology a global introduction, Prentice Hall, 1998.
RADEMAEKERS, William and Rhea SCHOENTHAL, "Iceman", Time, Vol. 140, No. 17 (26 October 1992): 62-66.

DİKKAT

Bu üniteyi okurken evrendeki ülkeleri bunların farklı özelliklerini bu farklılıkların bir çok görünümünü dikkate almaya ve hatırlamaya çalışın.

GİRİŞ

Sosyolojik analizlerin iki boyutu vardır. Bunlardan birincisi, makro boyuttur. Makro sosyolojinin konusu toplumun kendisi, genel yapısı ve ilişkileridir. Çatışma ve fonksiyonalist kuramcılar, toplumsal sınıf ve grupların birbirleriyle olan ilişkilerini inceleyerek burada etkinlik gösterirler. Örneğin, bir toplumda yeri yurdu olmayan, sokakta yatan kalkan insanlar üzerinde çalışıyorsanız, bunu sınıf sistemi ile bir ölçüde açıklayabilirsiniz. Çünkü bu insanların düşük statülerini onların yeterli eğitime sahip olmamalarına, bazı fırsatların onlara kapalı olmalarına ve işverenlere sunacak bir yeteneklerinin bulunmadıklarına bağlayabiliriz. Bu yaklaşım bir makro sosyoloji örneğidir.

Mikro sosyoloji ise sosyal etkileşim üzerinde durmaktadır. Yani insanlar bir araya geldiklerinde birbirlerini nasıl etkilemektedirler. Diğer bir deyimle insanların yaşamda kalma stratejileri, bir ölçüde mikro sosyolojinin ilgi alanıdır. Örneğin, paralarını nasıl harcıyorlar, kız veya erkek arkadaşlarıyla, aileleriyle olan ilişkileri nasıldır; zamanlarını nasıl harcamaktadırlar, kullandıkları kendine özgü bir lisanları var mıdır? İşte bir önceki ünite de incelediğimiz sembolik etkileşim modeli, genelde bu tür bir yaklaşımı simgeler ve insanların yüzyüze ilişkilerini ele alır.

Toplumunu anlamak için bu iki yaklaşıma da gereksinim vardır. Ancak sosyologlar genelde bu iki yaklaşımdan birini kullanarak toplumsal olayları incelerler. Sosyologların aldıkları eğitim veya geldikleri alt yapısal özellikler bunlardan birinin tercihinde etkin olmaktadır. Ancak her iki yaklaşımda, toplumu anlamak açısından büyük önem taşır.

Bu ünite de insanların bütün yaşamını etkileyen toplum nedir? Onun parçalarını neler oluşturur? Bu soruları cevaplandıracağız. Bunları açıklarken de makro sosyolojik yaklaşımı kullanacağız.

TOPLUM

Toplum ve birey birbirinin ayrılmaz parçalarıdır. Çünkü, aralarında yoğun bir etkileşim vardır. Ancak, toplumun birey üzerindeki etkisi daha yoğundur. Toplum bizi yönlendirerek yaşamımızı anlamlandırır, bizler de sayısız bir biçimde onu şekillendirerek, gelecek nesillere aktarırız. Toplumlar bizler doğmadan önce var olduğu gibi, bizler bu dünyadan göçtükten sonra da varolacaklardır. Toplumlar olmaksızın bizler yaşayamayız. Çünkü insanların dünyaya geldiklerinde bakıma ve korunmaya ihtiyaçları vardır. Öte yandan hiçbir gelişmiş canlı belirli bilgilere sahip olmaksızın, hayatta kalamaz. Bu bilgilerde ancak belirli bir toplum içinde yaşayarak ve ondan etkilenecek yani öğrenerek elde edilir. Diğer bir deyimle, bir toplum içinde yaptığımız her şey öğrenerek kazanılır. Bu öğrenme süreci, birlikte yaşayarak yani diğer insanlarla bir olup etkileşim kurarak ve diğer insanlara yönelik bir biçimde gerçekleşir. Toplum ve birey arasında bir etkileşim vardır, ancak toplumun birey üzerindeki etkisi daha yoğundur.

En geniş anlamda toplum insanları etkileyen gerçek ilişkiler bütünüdür. Diğer bir deyimle insanların bir toplum içinde var olmalarını sağlayan birbirleriyle her tür ve biçimde kurmuş oldukları ilişkilerin bütünü toplumdur. Ancak toplumdaki söz edebilmek için belirli şartların gerçekleşmesi gerekir.

Bunlardan birincisi ortak bir toprak parçasına sahip olmaktır. İkincisi, belirli bir idare biçimini benimseyip ona uymaktır. Yani ortak politik bir otoriteye saygı göstermektir. Üçüncüsü ise ortak bir kültüre ya da yaşam biçimine sahip olmaktır. Böylece, toplum ortak bir toprak parçasına sahip olan, aynı politik otoriteye

---

Makro sosyoloji, toplumun kendisi, genel yapısı ve ilişkilerini odak alırken mikro sosyoloji, sosyal etkileşim üzerinde durur.

Toplum ve birey arasında bir etkileşim vardır, ancak toplumun birey üzerindeki etkisi daha yoğundur.

Toplum, insanları etkileyen gerçek ilişkiler bütünüdür.

uyan ve ortak bir kültürden gelen nüfus yığınlarıdır. Modern dünyada toplumlar bir devlet biçiminde karşımıza çıkmaktadırlar.

Önemli olan bu devlet içinde yaşayan insanların, ortak bir kültürü benimsemeleri ve uymalarıdır. Birçok toplumların yaşantıları birbirine benzemeyebilir. Bu nedenle her toplumun değişik bir yapısı vardır. Ancak bu yapıyı anlamakla toplum anlaşılır bir hale gelir. Bu da sosyologlara geniş bir çalışma alanı yaratır.

Toplumsal Yapı

Sosyologlar toplumu tanımlarken onu bir organizmaya benzetirler. Her organizmanın bir yapısı olduğu gibi, toplumun da bir yapısı vardır. Örneğin, insan organizması için elleri, ayakları, iç organları onun yapısını oluşturur. Bu yapı birbirleriyle ilişkili olan bir takım parçaların bir bütünüdür. Başka bir yapı, örneğin herhangi bir binayı ele alalım: Bu binanın parçaları, duvarları, yeri, damı, pencereleri, kapısı olabilir. Bütün binalarda bu parçalara aşağı yukarı rastlanır. Şekilleri farklı olmakla birlikte hepsinin fonksiyonu da ayrıdır. Ancak bu parçalar olmaksızın binanın anlamı olmaz.

Sosyologlar toplumu incelerken onun yapısından söz etmektedirler. Bu yapı, her bir parçanın değerinden bağımsız olarak yer aldığı tesadüfi olarak bir araya gelmiş insanlardan oluşmuş bir şey değildir. Aksine toplumsal yapı, toplumdaki organize olmuş toplumsal ilişkilerin bir bütünüdür. Bu organize olmuş ilişkiler, toplumdan topluma farklı olmakla beraber bir bütündür. Toplumsal yapı, toplumun bir çerçevesidir ve bu çerçeve bizler doğmadan önce, insanların birbirleriyle kurmuş oldukları ilişkiler tarafından tayin edilir.

Kısaca insanlar, belirli davranışları toplumsal yapıdaki yerlerine bağlı olarak öğrenmekte ve bunlara göre hareket etmektedirler. Yani toplumda imtiyazlı bir aileden gelmeleri veya gelmemeleri, ikisinin arasında bir yerde olmaları, fakir veya zengin olmaları bireyin toplum içerisindeki yerini tayin eder. Bireyler işte bu sosyal statüleri gereği, belirli şeyleri benimser ve ona göre hareket etmeyi öğrenirler. Toplumsal yapının bireyler üzerindeki bu önemli etkisi, onların kim olduklarını neye benzeyeceklerini etkilemesi, bu yapının daha dikkatli bir biçimde analizini gerektirir. O halde bu yapıyı oluşturan parçalar nelerdir? Bunlar, kültür, toplumsal sınıf, statü, rol, grup ve kurumlardır. Böylece toplumsal yapı, kültürün, sınıfsal durumun, statü, rol, grup ve kurumların birbirleriyle kurmuş oldukları ilişkiler sonucu ortaya çıkmaktadır.

Toplumsal yapı toplumun bir çerçevesidir ve bu çerçeve bizler doğmadan önce, insanların birbirleriyle kurmuş oldukları ilişkiler tarafından tayin edilir.

İnsanlar belirli davranışları toplumsal yapıdaki yerlerine bağlı olarak öğrenmekte ve bunlara göre hareket etmektedirler.

SIRA SİZDE

Toplumunu nasıl tanımlayabiliriz? Toplumsal yapıyı oluşturan parçalar nelerdir?

Kültür

Bu konu gelecek ünite de detaylı olarak incelenecek olmasına rağmen, yine de kısaca etkisini inceleyelim: Kültür bizim etrafımızı saran veya çevreleyen bir zarf gibidir. Sosyologların kültür olarak adlandırdıkları şey, grubun kullandığı lisan, değerler, inançlar, davranışlar hatta ifadelerdir. Diğer bir deyimle kültür, bizi saran insanlardan öğrendiğimiz toplumsal bir mirastır. Kültür kalıpları içerisinde bütün bu öğrendiklerimiz bizim gelecekte nasıl bir insan olacağımızı etkiler. Yani Eskimolar, Japonlar, Ruslar, Türkler tarafından yetiştirilmemiz, orada doğup büyümemiz bizi Eskimo, Japon, Rus veya Türk yapar. Böylece biz Japonca veya Türkçe veya Rusça konuşur, onlara benzer, onlar gibi davranır, onların değerlerini benimser onlardan biri haline geliriz. Sadece dışsal benzerliğimiz değil, hissettiklerimizle de yetiştirdiğimiz kültüre benzeriz. Yani bir Eskimo veya Türk gibi düşünür ve

Kültür bizi saran insanlardan öğrendiğimiz toplumsal bir mirastır.

onların hissettiklerini, duygularını paylaşıyoruz. İşte bu nedenle kültür, toplumsal yapının çok önemli bir parçasıdır.

Toplumsal Sınıf

İnsanları anlamak için onları toplum içerisindeki yerlerini incelememiz gerekir. Özellikle belirgin bir toplumsal sınıf, kendini gelir düzeyi, eğitim ve mesleki saygınlıkla belirli eder. Günümüzde kalabalık bir insan grubu sahip oldukları, benzer gelir düzeyi, eğitim, yaptıkları işler ve kabaca karşılaştırılabilir saygınlık ölçüleriyle toplumsal sınıf olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal sınıfın, yapı üzerindeki etkisini hiç bir zaman ihmal edemeyiz. Çünkü, sınıfsal ortam, hem bireylerin davranışlarını hem de fikir ve düşüncelerini etkilemektedir.

Hangi sınıfa mensup bir insansanız, bu yapının sizlere verdiği düşüncenin, giyim, kuşam, nezaket, hatta politik tutumların etkisinde kalıp, bunlara özgü davranmakta olduğunuzu unutmayınız. Bu açıdan toplumsal sınıf çok önemli bir faktördür. Bu nedenle bu konu üzerinde ileride daha detaylı durulacaktır.

Statü

Günlük konuşmada statü kavramı bir saygınlığı ya da prestiji ifade eder. Sosyolojide ise statü bireyin toplum içindeki pozisyonudur. Hepimizin günlük yaşamda çeşitli statüleri vardır. Örneğin, öğrenci, marangoz, yaşlı, genç, milletvekili, öğretmen gibi. Bireyin statüsü onun toplumda nereye uygun olduğunu ve kimlerle ilişki kuracağını gösterir. Örneğin, bir şirketin yöneticisi iseniz, ilişki kuracağınız insanlar; emrinizde çalışanlar, hissedarlar ya da bir diğer şirketin yöneticileri olabilir. Bireyin sahip olduğu statü zamanla değiştiği gibi, birden fazla statüye de sahip olabilir. Ancak bunlardan bir tanesi diğerlerine göre daha fazla önem taşır. Buna temel statü ya da master statü denir. Bu statü bireyin toplum içindeki kimliğini belirler.

Statü bireyin toplum içindeki pozisyonudur.

Her statü kendini sahip olduğu sembollerle belirgin kılar.

Edinilmiş statü, bireyin doğrudan bir çabası olmadan, kendi dışındaki faktörler tarafından sağlanan statüdür.

Kazanılmış statü ise, bireyin kendi isteği ve çabalarıyla, gönüllü olarak elde ettiği statüdür.

Bireyler toplum içindeki statülerini iki biçimde elde ederler. Bunlar, edinilmiş ve kazanılmış statülerdir. Edinilmiş statü, bireyin doğrudan bir çabası olmadan, kendi dışındaki faktörler tarafından sağlanan statüdür. Yani birey doğumuyla, cinsiyetiyle ve yaşıyla ilgili olarak bunu elde eder. Yaşlı, genç, kadın, erkek, siyah, beyaz gibi bir statüye sahip olmak buna örnek verilebilir.

Kazanılmış statü ise, bireyin kendi isteği ve çabalarıyla, gönüllü olarak elde ettiği statüdür. Çabalarımız sonucunda üniversite öğrencisi, anne, baba, doktor, avukat veya polis oluruz. Çaba göstermez isek, üniversiteden atılır, iş bulamaz, bir meslek sahibi olamayız. Bir başka deyişle kazanılmış statü, pozitif ve negatif olmak üzere iki yönlüdür. Bir üniversite rektörü de, bir banka hırsızı da kazanılmış statüye sahiptirler.

Toplumsal statülerin insan davranışları açısından önemli yönü, her statünün bireye rehberlik ederek nasıl davranacaklarını göstermesidir. Toplumsal statülerin hemen tüm insan gruplarında mevcudiyeti, onu toplumsal yapıdan ayrılmaz kılar. Her statü kendini sahip olduğu semboller ile belirgin kılar. Örneğin, evlilik yüzüğü evli olduğunuzu, taşıdığınız silah veya omzunuzdaki rütbe sizin asker veya polis olduğunuzu gösterir. Bir genel müdürün arabası, öğretim üyesinin veya hakimmin giydiği cübbe, onların statülerinin sembolüdür. İnsanlar bu kişilere buna uygun davranışlar sergiler ve uygun tarzda hareketlerde bulunurlar.

SIRA SİZDE

Edinilmiş ve kazanılmış statüler arasındaki farkları dikkate alarak kendi edinilmiş ve kazanılmış statülerinizi tanımlayarak, bunlar arasında sizin için temel olanı açıklayınız.

Rol

Belirli bir toplum içinde yer alan bireyler, üzerine aldıkları belirli rolleri yerine getirirler. Bu tıpkı bir tiyatro oyuncusunun sahnede canlandırdığı role benzer. Rol bir grup ya da toplum içindeki insanların sınırları belirlenmiş olarak oynadıkları bir oyundur. Her toplum, üyelerinden üstlendikleri rolü en iyi bir biçimde yerine getirmelerini bekler. Örneğin; bir taksiye bindiğimiz zaman şoförün bizi istediğimiz adrese götürmesini, bir annenin çocuklarına iyi bakmasını, bir öğretmenin öğrencileri ile yakinen ilgilenip, onlara en iyi davranış biçimlerini öğretmesini bekleriz. Her rolün bireyden bazı beklentileri ve ona verdiği bazı imtiyazları vardır. Çünkü, her rol bir statü ile ilgilidir. Rol ve statü arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklayabiliriz:

İnsanlar belirli bir statüyü işgal eder ve bu statüye uygun bir rol oynarlar. Böylece statü ve rol kavramı bir madeni paranın iki yüzü gibidir. Örneğin, statüsü üniversite profesörü olan bir kimseyi ele alalım: Bu statüdeki kimsenin rolü hocalıktır. Böylece toplum içerisindeki bir takım normlar bu hocanın yerine getireceği rolleri belirler. Hocanın statüsü bir tek olmakla beraber, yerine getirdiği rol birçoktur. Yani belirli bir statüdeki insanın oynadığı birçok rol vardır. Bu rollerden bir tanesi öğretmektir. Ancak bunun yanında diğer öğretim üyeleriyle meslektaşlık rolü, araştırmacı rolü, yazarlık rolü, danışmanlık rolü, evde yerine getirdiği babalık rolü vardır. Böylece bir statü birçok rol davranışını gerektirmekte ya da ortaya çıkarmaktadır.

Sahip olduğumuz roller birer tahta perde veya koruyuculuk görevi yaparak toplumun bizden istediklerini yapmamıza yardımcı olurlar. Bu koruyucu zaman zaman bize bazı serbestiyetler de sağlar; ancak bu belirli bir sınıra kadardır. Bu sınırı aşmamıza müsaade etmez. Örneğin, evleneceğimiz zaman insan olarak resmi elbise giymekten hiç hoşlanmasak da evlilik törenlerinde uygun resmi elbise ve-

Sahip olduğumuz roller birer koruyuculuk görevi yaparak toplumun bizden istediklerini yapmamıza yardımcı olurlar.

ya smokin giyeriz. Yani her ortamda uygun rolleri oynar, uygun davranışlar simgeleriz.

Sosyolojik açıdan roller, insanların beklentilerini ortaya koymaları açısından önem taşırlar. Bireyler rol davranışlarını sergiler, bu rollerin bir araya gelip, kaynaşmasıyla toplum oluşur. Böylece roller sayesinde insanlar bir arada düzgün bir biçimde yer alırlar. Rollerin getirdiği sorumluluk toplumsal kargaşayı engeller.

Rolü tanımlayarak, kendinize ilişkin örnekleri açıklayınız.

SIRA SİZDE

Gruplar

Toplumsal davranışlarımızın çoğu, insanların oluşturduğu gruplar içerisinde yer alır. Sosyolojik anlamda grup en az iki kişiden meydana gelen, benzer değer ve beklentilere sahip olan bireylerin düzenli etkileşimleri ile ortaya çıkan bir birleşmedir. Diğer bir deyimle grup, statü ve rolleri arasında belirli ilişkiler olan herhangi bir büyüklükteki insanlardan oluşur. Ancak, insanların bir grubu oluşturabilmesi için, aralarında kesin bir ilişkinin veya etkileşimin olması gerekir. Yani bir otobüsün içinde seyahat eden, bir tiyatro seyircisi olan yığınlar birer grup değildirler.

Grup üyeleri benzer değer, norm ve beklentileri paylaşırlar. Nasıl davranışlarımız içinde bulunduğumuz sınıf, statü ve rollerden etkileniyorsa, gruplar da yaşamımızda çok güçlü birer faktördürler. Eğer bir gruba üye isek, grup üyeleri bizlerden onlar gibi davranmamızı beklerler. Örneğin, bir aile grubunun üyesiyseniz 15 yaşındaki kızınıza "Bu çatının altında yaşayacaksan, gecenin belirli bir saatinde evde olmalısın!" dediğiniz zaman, bu grubun otoritesini simgeler ve genelde aile üyeleri bu tür bir norma uygun davranılacağını beklerler. Ailenin bir üyesi olarak kalacaksınız, bu beklentiye uyum sağlamış olmanız gerekir.

Gruplar en yaygın biçimde birincil ve ikincil gruplar olarak ikiye ayrılırlar. Birincil grup üyeleri arasında yoğun bir ilişki olan ve birbirlerine sevgi ve özveri duygularıyla bağlı insanlardan oluşur. Aile, arkadaşlık, hısımlık gibi. İkincil grup ise birbirleriyle geçici bir biçimde ilişki kuran ve çıkar amacı taşıyan gruplardır. Resmi örgütler, şirketler ve siyasi partiler gibi. Her iki grup türü de kim olduğumuzu, fikirlerimizi, beklentilerimizi ve yaşama uyumumuzu etkilemeleri açısından büyük bir öneme sahiptirler.

Grup en az iki kişiden meydana gelen, benzer değer ve beklentilere sahip olan bireylerin düzenli etkileşimleri ile ortaya çıkan bir birleşmedir.

Birincil grup ne demektir? Grup olmanın ayrıcalığı sizce nedir?

SIRA SİZDE

Toplumsal Kurumlar

Toplum üyeleri, yaşamda kalabilmek için belirli ihtiyaçlarını karşılamak ve tatmin edici bir hayat standardı sağlamak zorundadır. Örneğin; çocuklar korunup bakılmalı, kültürel bilgi ve birikimler gelecek nesillere aktarılmalı, sosyal düzen uygun bir biçimde sağlanmalı, mal ve hizmetler üretilip adaletli bir biçimde bölüştürülmelidir. Bütün bu görevlerin her toplumda belirli bir biçimde doldurulması gerekir. İşte her toplumda bu tür görevleri yerine getirecek kurumlar yer alır.

Kurum, toplumun yapısı ve temel değerlerini koruması açısından zorunlu sayılan nispeten sürekli kurallar topluluğudur. Sosyologlar, kurumlar üzerinde çalışmakla içinde yaşadıkları toplumu daha kolay anlar ve tanırlar. Sosyologlar dokuz temel kurum tanımlamaktadırlar. Bunlar:

- Aile,
- Din,
- Hukuk,

Kurum, toplumun yapısı ve temel değerlerini koruması açısından zorunlu sayılan nispeten sürekli kurallar topluluğudur.

- Politik,
- Ekonomik,
- Eğitim,
- Tıp,
- Bilim,
- Askeri kurumlardır.

Her kurumun üstlendiği belirgin bir görev, rol ve normları mevcuttur. Aile kurumu çocuğun bakımı ve korunmasını üstlenirken, eğitim kurumu kültürel bilgi birikimini gelecek nesillere aktarır. Din kurumu insanları ortak değer ve dini törenlerde birleştirerek, toplumun devamlılığına katkıda bulunur. Politik kurumlar güç ve düzenin sağlanması görevini üstlenir. Ekonomi kurumu ise mal ve hizmetlerin üretimi ve bölüşümü konularıyla ilgilenir. Diğer kurumların da benzer görevleri mevcuttur. Endüstriyel toplumlarda bunlar çok gelişmiş ve ayrı kurumlarken, gelişmemiş toplumlarda bu kurumlarda daha az gelişmiş ve resmi bir biçimde yer almaktadırlar. Örneğin, endüstriyel toplumlarda eğitim çok gelişmiş, yapılaşmış bir durumda iken, gelişmemiş toplumlarda eğitim informal bir biçimde öğrenilmiş, beklenti ve rollerden oluşabilir.

Toplumsal kurumların dört temel karakteristiği vardır:

- Her toplumsal kurum değişmeye karşı dirençlidir.
- Her toplumsal kurum diğer kurumlarla yoğun bir ilişki içerisindedir ve birbirlerine bağlıdır.
- Toplumsal kurumlar zamanla birbirlerine bağlı olarak değişebilirler.
- Toplumsal kurumlar bir toplumdaki temel sorunların merkezini oluştururlar.

Toplumsal kurumların dört temel karakteristiğini şimdi de biraz daha detaylı görelim: Birinci karakteristik yani kurumların değişmeye olan dirençleri çok doğal ve evrenseldir. Çünkü, insanlar gelenek ve göreneklerle bu kurumların özelliklerini benimsemişlerdir. Bu kurumlara olan herhangi bir saldırı ya da eleştiri o toplumdaki üyelerin tepkilerine yol açar. Örneğin, Türkiye'de ailenin gereksiz olduğunu savunan bir görüşün, ne derece tepki alacağını bir düşünün.

İkinci karakteristik olan her kurumun birbirine olan bağlılığı ise yine çok doğaldır. Eğer bir kurumun ortaya koyduğu bir norm, diğer kurumlarca benimsenmezse o toplumda düzensizlikler ve anomi başlar. Örneğin, politik bir sistem olarak demokrasiyi benimseyen bir ülkede diğer kurumlar, demokrasinin yanlışlığını savunuyorlar ve desteklemiyorlarsa, kurumlararası çatışmalar başlar ve toplumsal düzen bozulur.

Üçüncü karakteristik ise kurumların zamanla değişeceği'dir. Ancak bu olgu bir bütünlük içinde gerçekleşir. Kurumların birbirine bağımlı olması nedeniyle herhangi bir tanesinde olan değişme diğer kurumları da etkiler. Örneğin, Endüstri Devrimiyle ekonomide başlayan değişmeler zamanla aileyi, dini, politik kurumları ve eğitimi etkilemiş ve hemen hepsinde hızlı değişmeler gözlenmiştir.

Dördüncü karakteristik kurumların toplumsal sorunların odağı olması ise şu şekilde açıklanabilir: Bilindiği gibi her kurum belirli ihtiyaçları karşılamak için toplumda yer alır. Bu ihtiyaçların gerektiği gibi karşılanamaması önemli toplumsal sorunlar yaratır. Örneğin, işsizlik artışı ekonomi kurumunun, yüksek cürüm ve cinayet oranları hukuki kurumların boşanma oranlarındaki artışlar ise aile kurumunun temel sorunları arasında yer alır. Ancak hepsi de topluma yansıyan sorunlardır.

Toplumsal kurumların dört temel karakteristiği, değişmeye karşı dirençli olması, aralarındaki yoğun ilişki, birbirlerine bağlı olarak değişmeleri, toplumdaki sorun merkezi oluşturmalarıdır.

Toplumsal kurumları tanımlayarak dört temel karakteristiğini açıklayınız.

SIRA SİZDE

Her toplumsal kurumun üzerimizde çok önemli etkileri bulunmaktadır. Bütün kurumlar toplumun temelini oluşturan bir kumaşa benzetilebilir. Toplumsal yaşantımızdan tutun, bizlerle ilgili her şey bu kurumlar tarafından oluşturulur ve şekillenir. Bu kurumlar değiştikçe, yapıları farklılaştıkça bizler de uygun değişimler gösteririz, farklı insanlar oluruz.

Fonksiyonalist ve çatışma kuramcıları toplumsal kurumların varlığını farklı biçimlerde açıklamaktadırlar. Şimdi kısaca bu farklılıkları görelim: Fonksiyonalist kurama göre, toplumsal kurumlar toplum içerisinde çok önemli görevlere sahip olmaları nedeniyle yaşamsal bir öneme sahiptirler. Hiçbir toplum, bu kurumlar olmadan varlığını sürdüremez. Her toplum temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ve yaşamda kalabilmek için bu kurumlara ihtiyaç gösterir. Fonksiyonalist kurama göre bu beş temel gereksinim şunlardır.

Yeni Üyelere Sahip Olmak: Ölen insanların yerini dolduracak insanlar aile oluşturmakta kazanılır.

Yeni Üyeleri Toplumsallaştırmak: Burada ailenin yanında din ve eğitim kurumları çocukları topluma uygun birer birey olarak kazandırmakta aktif bir görev alırlar.

Mal ve Hizmetleri Üretmek ve Dağıtmak: Burada ekonomik kurumlar yiyecek, giyecek, barınma gibi temel kaynakları sağlarlar.

Toplumsal Düzeni Korumak: Burada politik kurumlar ve askeri örgütler ile dış ve iç tehlikelere karşı önlem almak, toplum içindeki görev ve asayişini sağlamak önem taşır.

Yaşama Bir Anlam Kazandırmak: Toplumun hemen tüm kurumları bu amaçla hizmet ederler. Yaşadığımız toplumda taşıdığımız amaç, gerektiğinde bu toplum için fedakarlıkta bulunmamızı hatta canımızı feda etmemizi gerektirebilir.

Çatışma kuramcıları ise, bu temel fonksiyonları kabul etmekle beraber bunların bir uyum içerisinde olmadığını, ortak bir amaç için, uyumlu olarak çalışmadıklarını ileri sürerler. Aksine, toplumsal kurumların toplumun üst tabakalarında yer alan elitler tarafından kontrol edildiğini, bu grupların kendi imtiyaz ve çıkarları için, bu kurumları kontrol ettiklerini savunurlar (Domhoff 1990, 1991). Diğer bir deyimle çoğunluğun üretimden çok az pay alıp, aslan payının küçük bir azınlık tarafından kullanıldığını öne sürerler.

Her iki yaklaşımda birbirleriyle zıt bir düşünce çerçevesinde kurumların varlığını açıklamaktadırlar. Çatışma kuramcıları kurumların varlığını, zenginliğin korunması amacıyla küçük bir grubun elinde olmasıyla açıklamakta, görevselciler ise sosyal kurumları evrensel olan insan ihtiyaçlarını karşılamak için var olduğunu öne sürmektedirler.

TOPLUM TÜRLERİ

Günlük dilde toplumları çeşitli biçimlerde sınıflamaktayız. Örneğin gelişmiş, gelişmekte olan, açık, kapalı, kırsal, kentsel gibi. Ancak bunları belirleyen kriterler tam ve açık değildir. İnsanoğlu tarihi gelişimiyle birlikte birbirine benzemeyen binlerce toplum yeryüzünde yer almıştır. Bu gelişim sürecinde bilim adamları bu toplumların doğayı ve çevreyi değiştirmede kullandıkları teknolojinin çeşidine göre, onları beş türe ayırmaktadırlar. Bilim adamlarının bu sınıflaması aşağıda görülmektedir.

Toplum türleri:

- Avcılık ve toplayıcılık toplumları,
- Çobanlıkla geçinen göçebe toplumlar, (Pastoral Societies)
- İlkel tarım toplumları,(Horticultural Societies)
- Tarım toplumları, (Agricultural Societies)
- Endüstriyel toplumlardır.

Bu beş toplumun dışında son yıllarda süper endüstriyel toplum adı verilen bir toplumdandır da söz edilmektedir.

Avcı ve Toplayıcı Toplumlar

Avcı ve toplayıcı toplumlar yaşamlarının büyük bir kısmını vahşi hayvanları avlamak ve yiyecek bulmakla geçirmişlerdir.

İsminden de anlaşıldığı gibi avcı ve toplayıcı toplumlar yaşamlarının büyük bir kısmını vahşi hayvanları avlamak ve yiyecek bulmakla geçirmektedirler. Birçok toplum zamanında bu aşamadan geçmiş bulunmaktadır. Hatta bugün bile Avustralya'nın çöllerinde yaşamını sadece yiyecek bulmakla geçiren yerliler bulunmaktadır. Bu gruplar küçük ve dağınık olarak yeryüzünde yer alırlar. Bunun da nedeni çevrenin ve doğanın büyük bir insan grubunu doyuracak nitelikte olmamasıdır. Böylece avcı ve toplayıcı insanlar 40 kişiyi geçmeyen birincil gruplardır. Her grubun da yaşamını sürdürdüğü ve avlandığı bir kaç yüz millik yaşam alanı mevcuttur. Grup üyeleri arasında yoğun bir iletişim söz konusudur. Gruplarda akrabalık ilişkileri esastır ve her bireyin bir diğeriyle akrabalık ya da evlilik bağı mevcuttur. Bu toplumlarda en önemli kurum ailedir. Aile bu toplumlarda birçok fonksiyonu yerine getirir.

Üretim, koruma, eğitim gibi. Bu toplumlarda politik kurumlar yoktur, bireyler eşittir. Her birey bir süre kabile reisliği yapabilir. Kararlar grup tartışmaları sonucunda alınır.

Bu toplum üyeleri devamlı bir hareket içerisindeyler. Yani göç olgusu yaygındır. Çünkü, bir yerleşim yerindeki av ve yiyecek bitince, başka bir yere gitmek zorundadırlar. Zenginlik mal ve mülk sahipliği yok denecek kadar azdır. Devamlı göç olgusu mal sahipliğini çok azaltan bir etmendir. En büyük zenginlik, bulunan yiyecek ya da gıdadır. Bu da bütün toplum üyeleriyle paylaşılır. Bu toplumlarda statü farklılaşmaları çok fazla değildir.

Göçebe ve Çobanlık Toplumları

Bu toplumlar yaşamlarını büyükbaş hayvanları yetiştirerek, çobanlık yaparak geçirirler. Bundan 10 ile 12 bin yıl önce ortaya çıkmışlardır. Daha önceden avladıkları hayvanları yetiştirme ve onları çoğaltma düşüncesi bu toplumsal yaşam biçimini ortaya çıkarmıştır. Bu geçim yolu zamanımıza kadar birçok toplumların yaşam biçimini oluşturmuş ve insanlar bu yetiştirdikleri hayvanların et ve sütünden yararlanmışlardır. Böylece hayvan yetiştirme, bir toplumsal yaşam biçimine dönüşmüştür. Bugün özellikle Afrika ve Orta Doğu'da hâlâ daha yaşamları buna dayanan birçok toplum bulunmaktadır.

Bu toplumlar, hayvanlarına yeni otlaklar bulmak amacıyla göçebe bir yapıya sahiptirler. Bu nedenle de materyal zenginlikleri, mal ve mülk sahipliği kısıtlıdır. Ancak, avcı ve toplayıcı toplumdandır da daha fazladır. Çünkü, hayvanlarla taşınabilir zenginliklerini taşıyabilirler. Örneğin, çadırlar, halılar, mücevher taşınabilir.

Göçebe yaşam bu insanları, diğer gruplarla karşı karşıya getirerek etkileşimini artırır. Bunun bir sonucu, ticaretin gelişmesine olan katkıdır. Diğer bir sonucu ise gruplar arası çatışmaların artmasıdır. Bu toplumlarda dini inançlar da yaygın olarak yer alır, bir ya da birkaç tane tanrıya tapılır. Bu toplumlarda nüfus art-

maya, politik ve ekonomik kurumlar gelişmeye, toplumsal ve kültürel yapı da farklılaşmaya başlamıştır.

Tarım Öncesi Toplular (İlkel Tarım Topluları)

Bu toplular geçimlerini çapa kullanılarak yapılan tarımla sağlarlar. Bu toplular da bundan 10-12 bin yıl önce ortaya çıkmışlardır. Özellikle avcı ve toplayıcı toplumların, bazı bitkileri yetiştirmeye başlaması bunların ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu toplular bahçıvan kültürü özelliği taşırlar. Çünkü, küçük bir toprak parçası üzerinde çapa ve kazma gibi ilkel tarım aletleriyle ve el ile yapılan bir kültürü simgelerler. Göçebe çoban toplumlarına göre, yerleşik bir yaşam düzenleri vardır. Ancak, bunlar da yer değiştirirler, göç edebilirler.

Bunların kullandıkları yöntem parçala ve yak tekniğidir. Yani toprağı ve üzerindeki doğayı yakarak tarla elde ederler ve toprak bıkcınaya kadar da üretimde bulunurlar. Artık toprak ürün vermemeye başlayınca aynı işi başka bir alanda yaparak yaşamlarını sürdürürler. Yaşam süreleri çevre faktörlerine bağlıdır. Yani toprak ve iklim, bitki yetiştirmeye elverişli olunca toprağına bağlanırlar. Bugün Afrika, Güney Amerika ve Asya'da bu tür benzer toplumlara rastlamaktayız. Bu toplular avcılık ve toplayıcılık toplumlarından daha yeterlidir. Çünkü bir üretim artışı sözkonusudur.

Tarım öncesi toplumların temel özellikleri nelerdir?

SIRA SİZDE

Tarım Topluları

Tarım toplumları geçimleri ziraate (tarıma) bağlı olan toplumlardır. Yani saban kullanılarak ekip biçen ve sabanı çekmede de hayvan gücünden istifade eden ve böylece tarım devrimini başlatan toplumlar olarak karşımıza çıkarlar. Kara sabanın icadı bundan 6000 yıl önceye dayanır. Kara saban, toprağın hava alarak zenginleşmesine yardımcı olduğu için, toprağın verimliliği artmış ve ürün fazlası açığa çıkmıştır. Ayrıca tarımda gübre kullanımıyla da aynı topraktan uzun yıllar ürün elde etme olanağı doğmuştur. Böylece tarım alanları genişlemiş, nüfus artmış, mesleki farklılaşmalar belirginleşmeye başlamıştır. Bu toplumların nüfusu birkaç milyona varan bir potansiyele ulaşıncaya, bu nüfusun bir kısmı tarım dışı etkinliklerde yer almış ve ihtisaslaşmış roller ortaya çıkmıştır (Örneğin, demircilik, berberlik, seyislik gibi). Tarıma bağlılık şehirlerin kurulmasını hızlandırmış ve bazı kimseler ihtisaslaşmış oldukları bazı rolleri ve meslekleri, bu şehirlerde pazarlamaya başlamışlardır.

Tarım toplumlarının bir diğer özelliği de ilk defa sınıfların belirginleşmesidir. Artan üretim miktarı ile bir kısım köylüler, sadece toprak üzerinde çalışıp tahıl üretirken, bu üretim doğrudan toprak sahibinin elinde toplanmaya başlamıştır. Böylece toprağına sahip olan asiller sınıfı ile toprağına bağlı köle sınıfı belirginleşmiştir.

Bu sistem Avrupa'da Feodal toplumların doğmasına önayak olmuştur. Din de ayrı bir kurum olarak yerini almış, din adamları ve kilisenin gücü artmıştır. Ayrıca ticaret gelişmiş ve para, alışverişlerde değişim aracı olarak yer almıştır. Bunun yanında ürün miktarının kaydetmek, vergilendirmek amacıyla yazı ve matematik kullanılması, bazı temel bilgilerin gelişmesini hızlandırmıştır. Zamanla statü ve roller çoğalmış, nüfus artmış, şehirler ve yeni kurumlar ortaya çıkmış, sosyal sınıflar doğmuş, politik ve ekonomik eşitsizlikler toplumsal yapıda belirginleşmiş ve kültür farklılaşmıştır.

Göçebe ve Tarım toplumlarının en belirgin karakteristiklerini dikkate alarak karşılaştırınız.

SIRA SİZDE

Endüstriyel toplumlar yaşamları mekanize olmuş üretime bağlı olan ya da makinalaşmış insan emeğinin yerini makinanın aldığı toplumlardır.

Endüstriyel Toplular

Endüstriyel toplumlar, yaşamları mekanize olmuş üretime bağlı olan ya da makinalaşmış insan emeğinin yerini makinanın aldığı toplumlardır. Endüstri Devrimi İngiltere’de bundan yaklaşık 250 yıl önce başlamış, gayet başarılı olmuş ve etkileri bütün dünyaya yayılmıştır. Bu değişim dünyadaki diğer toplumların yaşam biçimlerini de etkilemiş ve değiştirmiştir.

Endüstriyel toplumlarda kol gücünün yeri gitgide azalmıştır.

Endüstri Devrimi bilimsel bilgilerin, üretim teknolojisine uygulanışı, yeni enerji kaynaklarının bulunması ve hayvan gücünün yerini bu enerji kaynaklarının alması süreçlerini içerir. Birbirlerinin ortaya çıkmalarını kolaylaştıran keşif ve icatlar, yeni keşiflere yol açmış ve endüstri toplumları hızlı bir değişme temposuna girmişlerdir. Yeni teknolojiler örneğin buhar makinası, içten patlamalı motorlar, elektrik ve atom enerjilerinin kullanımı ekonomi ve diğer kurumlardaki değişimleri de hızlandırmıştır. Bu nedenle endüstri öncesi toplumlara oranla endüstri toplumları devamlı ve hızlı bir değişme temposuna sahiptirler.

Endüstrileşmenin toplumsal kurumlar üzerinde de yaygın etkileri gözlemlenir. Ekonomi kurumu son derece büyür, etkinleşir ve karmaşıklaşır. Liberal görüşler, yatırım ve girişimin serbestliği önem taşır. Aile daha önce yerine getirdiği birçok fonksiyonunun, ihtisaslaşan diğer kurumlara devrederek küçülür. Birçok yeni değer ve inançlar toplumu işgal eder. Bilim yeni bir kurum olarak ortaya çıkar. Çünkü, teknolojik yenilikler yeni bilgilerin üretimine dayanır. Eğitimin ayrı ve çok önemli bir kurum olarak fonksiyonları hızlanarak artar. İlköğretim zorunlu hale gelir ve yaygınlaşır.

Endüstrileşmenin diğer yaygın etkisi, sosyal eşitsizliği azaltmasıdır. Endüstri öncesi toplumlarda statüler daha çok edinilmiş iken, endüstriyel toplumlarda kazanılmış hale dönüşür. Toplumdaki sınıfların sayısı artarak, çoklu bir sınıf olgusu gelişmeye başlar. Hatta hizmet sektöründe çalışanların oluşturdukları orta sınıf bile kendi içinde alt, orta ve üst orta olmak üzere üçe ayrılır. Endüstriyel toplumların artan zenginlikleriyle birlikte kültürleri de değişmekte ve faklılaşmaktadır. Ancak, endüstriyel toplumların gelişimi doğal dengeyi ve çevreyi bozduğundan bu gelişim, doğa kirliliği, kaynak tüketimi gibi birçok çevre sorununa da neden olmaktadır.

Endüstri öncesi toplumlarda statüler daha çok edinilmiş iken, endüstriyel toplumlarda kazanılmış hale dönüşür.

Özet

Toplum kavramını; onu oluşturan koşulları dikkate alarak tanımlamak.

Toplum ve birey birbirinin ayrılmaz birer parçasıdır. En geniş anlamda toplum insanları etkileyen ilişkiler bütünüdür. Ancak bir toplumdaki söz edilebilir için belirli şartlar gerekir. Bunlar ortak bir toprak, politik bir otoriteye uyum ve paylaşılan bir kültürdür.

Toplumsal yapı ve bu yapıyı oluşturan parçaları olan kültür, toplumsal sınıf, statü, rol, kurum ve grupları açıklamak.

Her organizmanın bir yapısı olduğu gibi toplumların da bir yapısı vardır. Bu yapı birbirleriyle ilişkili bir takım parçaların bütünüdür. Toplumsal yapı, bir toplumdaki organize olmuş toplumsal ilişkilerin bir bütünüdür. Toplumsal yapıyı oluşturan parçaları altı tanedir. Bunlar; Kültür, Toplumsal Sınıf, Statü, Rol, Grup ve Kurumlardır. Statü, bireyin toplum içindeki pozisyonudur. Edinilmiş ve kazanılmış olarak iki biçimde yer alır. Rol ise bir toplum içindeki insanların belirli bir biçimde oynadıkları oyundur. Her rolün bireyden bazı beklentileri vardır.

İnsanoğlunun tarihi gelişimiyle oluşan toplum türlerinin temel özelliklerini açıklayarak tartışabileceksiniz.

İnsanoğlunun tarihsel gelişiminde beş yaygın toplum biçimi gözlemlenmiştir. Bunlar;

- Avcılık ve toplayıcılık toplumları,
- Çobanlıkla geçinen göçebe toplumlar,
- İlkel tarım toplumları (tarım öncesi toplumlar),
- Tarım toplumları ve
- Endüstriyel toplumlardır.

Kendimizi Sınayalım

1. Toplumdaki organize olmuş toplumsal ilişkilerin bütününe ne ad verilir?

- Benlik
- Toplumsal yapı
- Rol
- Statü
- Grup

2. Aşağıdakilerden hangisi toplumsal yapıyı oluşturan parçalardan biridir?

- Toprak
- Otorite
- Statü
- Dil
- Nüfus

3. Aşağıdakilerden hangisi kazanılmış bir statüdür?

- Asalet
- Gençlik
- Kadınlık
- Siyah olmak
- Annelik

4. Aşağıdakilerden hangisi ikincil bir grup niteliği taşımaz?

- Şirketler
- Aile
- Siyasi Partiler
- Resmi organizasyonlar
- Sendikalar

5. İlk defa sınırların belirginleşmeye başladığı toplum türü aşağıdakilerden hangisidir?

- Avcılık ve toplamacılık toplumları
- Endüstriyel toplumlar
- Göçebe toplumlar
- Tarım öncesi toplumlar
- Tarım toplumları

6. Aşağıdakilerden hangisi toplumsal düzeni sağlayan kurumlardan biri **değildir**?

- Aile
- Ekonomi
- İş bölümü
- Eğitim
- Siyasal kurumlar

7. Rol kavramına ilişkin aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- Toplum üyelerinden üstlendikleri rolü en iyi olarak yerine getirmelerini ister.
- İnsanlar belirli bir statüyü işgal eder ve buna uygun bir rol oynar.
- Roller bir koruyuculuk görevi üstlenirler.
- Rollerin bir araya gelmesiyle sınıflar oluşur.
- Roller toplumsal kargaşayı engeller.

8. Aşağıdakilerden hangisi günümüzde bir grubun toplumsal sınıf olarak tanımlanmasında kullanılan ölçütlerden biri **değildir**?

- Gelir düzeyi
- Eğitim
- Mesleki saygınlık
- Fikir ve düşünceler
- Artış oranı

9. "Bir toplumda çocuk suçluluğu ve uyuşturucu kullanım oranlarının artması gençlik için tehlikedir" ifadesi toplumsal kurumların dört temel özelliğinden hangisini ifade eder?

- Toplumsal kurumlar değişmeye dirençlidir.
- Kurumlar bir biriyle yoğun bir ilişki içindedir.
- Toplumsal kurumlar toplumsal sorunların odağıdır.
- Her kurum belirli ihtiyaçları karşılamak için toplumda yer alır.
- Toplumsal kurumlar birbirlerine bağlı olarak değişebilirler.

10. Saban kullanarak ekip biçen, hayvan gücünü kullanan, ilim ve ticaretin geliştiği ve paranın kullanıldığı topluma ne ad verilir?

- Avcılık ve toplayıcılık toplumu
- İlkel tarım toplumu
- Endüstriyel toplum
- Tarım toplumu
- Göçebe toplum

Yaşamın İçinden

Buz Adam

1991'de, yüzyılın bilimsel buluşlardan birini gerçekleştirmiş olan Alman turist Helmut Simon, "Onu ilk gördüğümde oyuncak bir bebeğin kafası olduğunu düşündüm" demiştir. Simon, İtalyan sınırının yakınında olan, Güney-batı Avusturya'da, büyük bir buzula tırmanırken, eriyen buzdan dışarı doğru çıkan tanıdık bir şekle rastlamıştır. Sonradan bunun oyuncak bir bebek değil de, bir insan bedeni olduğunu fark etmiştir: 5300 yıl önce (Büyük Mısır Piramitleri yapılmadan önce) ölen ve Buzadam adı verilen bu kişi ürünümüzün bozulmadan bulunan en eski üyelerinden biridir.

Dünyanın her yerindeki uzmanlar, heyecanla bu konuyu tartışmaya başladılar. Öldüğü zaman Buzadamın yaklaşık 30 yaşlarında 1.55 cm boyunda ve 50 kilo ağırlığında olduğunu hesapladılar. Sonbaharın başlarında, sürüsünü Alp'lerin yükseklerinde otlatan bir çoban olan Buzadam, bilimadamlarının tahminine göre soğuk bir fırtınaya yakalanarak dağda dar bir tepeye sığınmak zorunda kalmıştır. Bu mücadelesinden yorgun düşerek, kendisini yere bırakmış ve uykuya dalmıştır. Isı düşmeye devam ederken, acısız bir şekilde donarak ölmüştür. Yoğun kar ve bir buz duvarı vücudunu büyük bir buzula gömülmüştür. Vücudunun çürümelerini engelleyen -6 derecelik bir ısıda 53 asır kalmıştır.

Sadece buzulun olağandışı bir şekilde erimesi ve keskin gözlü bir dağcının şansı, Buzadamın bulunmasını sağlamıştır. Buzadamın giysilerini inceleyen bilimadamları, "mağara adamı" toplumunun ne kadar gelişmiş olduğuna şaşırmışlardır. Buzadamın saçları derli toplu kesilmişti ve vücudunda muhtemelen kendi topluluğundaki pozisyonunu sembolize eden bir çok dövme vardı.

Başarılı bir şekilde dikilmiş ve üzerinde onu yabancı etkenlerden büyük ölçüde koruyan, bitkilerden dokunmuş bir pelerinin olduğu deri bir palto giymişti. Deriden yapılmış olan ayakkabıları, rahatlık ve sıcaklık için bitkilerle donatılmıştı. Bir balta, tahtadan yapılmış olan bir bıçak ve tüylü oklar fırlatan bir yay taşıyordu. İçinde bitkilerden yapılmış doğal ilaçların bulunduğu ek araçlar ve kişisel eşyaların olduğu ilkel bir sırt çantası vardı.

Kaynak: Rademaekers Willam and Rhae Schoentia. "Iceman", Time Vol. 140 C26 October 1992, s. 62-66.

Yukarıda okuduğunuz parça geçmiş toplumların yapısı hakkında size ne tür ip uçları vermektedir? Buzdamın eşyalarına bakarak bu toplumun biçimi ve yapısı hakkında neler söyleyebilirsiniz? Günümüz toplum yapıları ile karşılaştırınız.

Biraz Daha Düşünelim

1. Toplum kavramını, onu oluşturan koşulları dikkate alarak tanımlayınız.
2. Toplumsal yapı ve bu yapıyı oluşturan parçalar olan kültür, toplumsal sınıf, statü, rol, kurum ve grupları açıklayınız.
3. İnsanoğlunun tarihi gelişimiyle oluşan toplum türlerinin temel özelliklerini açıklayarak tartışınız.

Başvurabileceğimiz Diğer Kaynaklar

- Dönmezer, Sulhi. **Sosyoloji**. Savaş Yayınları, Ankara, 1984.
- Domhoff, G. William. **The Power Elite and the State: How Policy is Made in America**. Hawthorne, N.Y. Aldine de Gruyter, 1990.
- Gökçe, Birsen. **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**. Savaş Yayınevi, Ankara, 1996.
- Henslin, James. **M. Sociology**. Third edi. Allyn and Bacon Ltd. Boston, 1997.
- Kongar, Emre. **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1981.
- Özkalp, Enver. **Sosyolojiye Giriş**. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2001.
- Robertson, Ian. **Sociology**. 3. Edition, Worth Publishers, 1988.

Yanıt Anahtarı

1. b Yanıtınız yanlış ise Toplum ve Toplumsal Yapı bölümlerini tekrar okuyunuz.
2. c Yanıtınız yanlış ise Toplumsal Yapı bölümünü tekrar okuyunuz.
3. e Yanıtınız yanlış ise Statü bölümünü tekrar okuyunuz.
4. b Yanıtınız yanlış ise Gruplar bölümünü tekrar okuyunuz.
5. e Yanıtınız yanlış ise Toplum Türleri bölümünü tekrar okuyunuz.
6. c Yanıtınız yanlış ise Toplumsal Kurumlar bölümünü tekrar okuyunuz.
7. d Yanıtınız yanlış ise Rol bölümünü tekrar okuyunuz.
8. e Yanıtınız yanlış ise Toplumsal Sınıf bölümünü tekrar okuyunuz.
9. c Yanıtınız yanlış ise Toplumsal Kurumlar bölümünü tekrar okuyunuz.
10. d Yanıtınız yanlış ise Toplum Türleri bölümünü tekrar okuyunuz.

AUGUSTE COMTE (1798-1857)

Auguste Comte Fransa'da Montpellier'de doğdu. Eğitimi sırasında politik ilgileri nedeniyle otoritelerle çeşitli sürtüşmeleri oldu. Hatta Ecole Polytechnique'teki sınav sistemine karşı protestoları nedeniyle bu okuldan atıldı. Kendisi dogmatik, kendine çok güvenen ve saldırgan bir kişiliğe sahipti. Bu nedenle çevresindekilerle ilişki kurmakta zorlanmış bir kişidir. Comte okuldan atıldıktan bir yıl sonra o çağın ünlü filozofu Henry Saint-Simon'un sekreteri olur. Auguste Comte'un Saint-Simon ile olan ilişkileri çok fırtınalı geçer ve bu ilişki 1825 yılında Saint-Simon ölmeden bir yıl önce sona erer. Comte'un kişisel yaşamı çok düzensiz ve çalkantılıdır. Gençliğinin çeşitli yaş dönemleri depresyon ve paranoyalarla geçer. Hatta evliliği bile aşırı kıskançlığı nedeniyle bozulur.

Comte sosyolojinin isim babası olarak bilinir ve toplumu daba iyi bir hale getirmek onun temel ilgi alanını oluşturur. Daba Saint-Simon'la birlikte çalışırken Pozitif Felsefe dersleri adı altında bir seri ders düzenler ve bunlar daba sonra kitap haline getirilerek basılır. (1830-1842)

Bu dersler altı cilt halindedir. Burada pozitivizmi savunarak bilimler sınıflamasını yapar ve özellikle sosyolojiye yer verir. Daba sonra bundan da daba önemli olan Pozitivist Politik sistemler adını taşıyan çok ciltlik bir eser daba yayımlar. (1854) Ölümünden üç yıl önce bu eseri tamamlayan Comte Avrupa toplumunun yeniden yapılanması konusunda çok çalışmış ve eserler üretmiş ünlü bir düşünürdür.